

A TIZÉVES ÚJÍTÓMOZGALOM

Újítómozgalmunk tizedik évébe lépett. Ez alkalomból közöljük dr. Perédi Károlynak, az Országos Találmányi Hivatal Kossuth-díjas elnökének beszámoló tanulmányát a mozgalom fő állomásairól, fejlődéséről és az új rendelet kapcsán előttünk álló feladatokról.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1957. június 23-án adta ki az újításokról és találmányokról szóló 38/1957. (VI. 23.) Korm. sz. rendeletet. Azóta szerte az országban folynak az ankétok és konzultációk annak érdekében, hogy a dolgozók, valamint a végrehajtásra kötelezett és az újításokkal, találmányokkal foglalkozó, azokat elbíráló, megvalósító szervek megismerjék és helyesen alkalmazzák az új rendelet rendelkezéseit, a korábbi rendeletektől eltérő alapvető változásokat. A rendelettel kapcsolatban megnyilvánuló nagy érdeklődés azt mutatja, hogy a komoly fordulatot jelentő változásokra szükség volt, mert csak ezekkel lehet az újítómozgalom és feltalálói tevékenység további fejlődését biztosítani. Mielőtt az új rendelet részleteire kitérnénk, szükséges röviden ismertetni a megelőzőket.

A felszabadulás utáni idők harca az újjáépítésért nagy önfeláldozást, hősi munkát követelt meg munkásosztályunktól és műszaki értelmiséginktől. A lelkesedéssel és odaadó munkán felül azonban millió ötletre, kezdeményezésre volt szükség, hogy a lerombolt ország vérkeringése fokozatosan ismét helyreálljon. Noha akkor még az üzemek általában kapitalista tulajdonban voltak, a dolgozók az újjáépítés szolgálatába állították kiapadhatatlan leleményességüket, mert — részesei lévén az államhatalomnak — elsőrendű érdekük volt a termelő munka megindítása. Ezért történhetett, hogy már közvetlenül a felszabadulás után, 1945 májusában megjelentek a munkaverseny és a kezdeményezőkétség előfutárai. A verseny azonban csak tíz évvel ezelőtt kezdett tömegmértűvé válni, a bányák, üzemek, termelőeszközök túlnyomó részének állami tulajdonba vétele után, amikor a dolgozóknak a munkához való viszonya is megváltozott. 1948 elején a csepeli gyár dolgozói versenyfelhívást tettek közzé és ennek hatására kibontakozott az országos verseny.

A széleskörű megmozdulás természetesen megfelelő szervezeti formát igényelt. Nem mutatkoztak elegendőnek azok a szórványosan, de mind sűrűbben megjelent rendelkezések, amelyek a kollektív szerződések ke-

retel között kívánták az újítók jutalmazását rendezni. 1948 végén azonban megjelent a 11940. és a 11950/1948. Korm. számú rendelet. Az első az újítási ügyek intézését szabályozta, az utóbbi az állam részére felajánlott találmányokkal kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazta. E két kormányrendeletet kiegészítette a 12560/1948. M. E. számú rendelet. E jogszabályok egységes irányelveket adtak a javaslatok elbírálására, biztosították az újítók és feltalálók anyagi érdekelttségét, erkölcsi megbecsülését, létre hozták az újítási szervek országos hálózatát, s a már korábban kibontakozott új mozgalomnak országos mozgalommá való fejlődését segítették elő.

A gazdasági, társadalmi életben időközben beállott változások — államosítások, első öt éves terv, stb. — hatásukat ezen a területen is éreztették. A Szabadalmi Bíróság megszűnt. Szükségessé vált tehát e változásoknak megfelelően az újító, feltalálói mozgalom is rendezni. A 151/1950. M. T. számú rendelet az újítási tevékenységet az öt éves tervvel kapcsolatos célok szolgálatába igyekezett állítani. Szabályozta az újítási feladattervek intézményét, átfogóan rendezte a kísérleti, megvalósítási költségek felhasználását, továbbá a javaslatok központi, a fellettes szervek útján történő bevezetéséről is rendelkezett.

Az 1951. február 27-én hatálybalépett 56/1951. M. T. számú rendelet már a szovjet joganyag alapos tanulmányozása után és a hazai gyakorlatból leszűrt tapasztalatok alapján készült. E rendelet az újításoknak három egymástól elhatárolt körét állapította meg (műszaki tökéletesítés, termelési ésszerűsítés, ügyviteli ésszerűsítés). Felismerte e jogszabály a túlzott központosításból eredő hátrányokat, s az újítások központi bevezetése helyett a tapasztalatcserére bocsátás jelentőségét és az új eljárásoknak a tervbe történő beépítését helyezte előtérbe. E rendelet kapcsolta be az újítók körébe a kutató és tervező munkában dolgozókat. A 166/1951. (IX. 8.) M. T. sz. rendelet az állam részére felajánlott találmányok ügyintézését szabályozta. Összhangba hozta a szerzői tanúsítványos eljárást az újítások ügyintézésével és a szabadalmi eljárással, különös figyelemmel arra, hogy a Szabadalmi Bíróság munkáját részben az Országos Találmányi Hivatal, részben pedig a bíróságok vették át.

A 41/1953. (VII. 31.) M. T. sz. rendelet már együttesen szabályozta az újítások és találmányok ügyintézését.

Itt már fokozatosabban érvényesült annak a felismerése, hogy az újítás és találmány mind műszaki, mind jogi szempontból rokon természetű, s ezért célszerű azok intézését egységes jogszabályban rendezni. Kidomborította az ügyintézők egyéni felelősségét, megszüntette a javaslatok újítási bizottságok útján történő elbírálását, s ennek helyébe az egy személyi elbírálást vezette be. A találmányok területén mutatkozó kettség — felajánlásos és licenc szerződéses rendszer — egymáshoz való közelítése céljából a licencszerződések felülvizsgálata és jóváhagyása lépett előtérbe.

Lényeges változtatásokat hozott az 53/1955. (VIII. 25.) M. T. számú rendelet, amely azonban még lényegében a korábbi jogszabályokban kifejlesztett alapelveken nyugodott. Az új rendelet a mozgalom területén mutatkozó lazaságok felszámolása céljából megszüntette az ügyviteli ésszerűsítéseket, elrendelte, hogy az első díjrészletet is csak a megvalósítás után lehet folyósítani, megállapította a népgazdasági eredmény mérésének elveit és módszereit (részletesen ezt a 14/1955. (VIII. 28.) P. M. számú rendelet tartalmazza), kidomborította a találmányok nemzetközi értékesítésének jelentőségét, s részletesebben szabályozta a külföldi értékesítés után a feltalálót megillető díjazást.

A következőkben vizsgáljuk meg, milyen képet mutat a magyar újítómozgalom fejlődése a számok tükrében. Előbb azonban meg kell jegyeznünk, hogy a rendelkezésünkre álló adatok nem eléggé pontosak. Adatgyűjtéseinknek ugyanis hosszú éveken keresztül — 1956-ig — egyrészt nem volt megfelelő jogszabályi alapja, nem volt egységes, nem irányult eléggé a műszaki fejlődés mérésére, másrészt a népgazdasági eredmények megállapítására sem alakult ki egységes gyakorlat. Így az OTH által begyűjtött adatok csak általánosságban adnak képet a fejlődésről.

Az évente benyújtott javaslatok száma a következőképpen alakult:

1949	7.700
1950	189.000
1951	296.000
1952	396.872
1953	454.153
1954	414.781
1955	309.076
1956	300.000

(Az 1956. évi adatoknál a féléves adatok kétszeresét vettük alapul úgy itt, mint a következőkben.)

Az évente megvalósított javaslatok száma a következő:

1949	.....	adatok még nem voltak
1950	44.000	
1951	107.000	
1952	153.000	
1953	192.433	

1954	185.763
1955	145.657
1956	134.000

Az újításokkal elért tényleges megtakarítás összegét az utókalkulált gazdasági eredmények tükrözik. Ilyen irányú, nem teljesen megbízható adatszolgáltatás azonban csak 1952-től van. Az eredmények a következők:

1952	597 953 963 Ft
1953	1 234 421 058 "
1954	1 446 783 247 "
1955	1 200 635 044 "
1956	800 000 000 "

Az évente kifizetett újítási díjak összege:

1949	11 000 000 Ft
1950	24 500 000 "
1951	44 500 000 "
1952	54 892 233 "
1953	73 378 937 "
1954	75 740 335 "
1955	60 794 912 "
1956	48 000 000 "

Ezek a számok azt mutatják, hogy az újítómozgalom hazánkban rövid időn belül — legalább is a javaslatok számát illetően — olyan méreteket öltött, hogy messze megelőztük a népi demokráciák hasonló eredményeit. Csehszlovákiában például 1955-ben 137 000 javaslatot nyújtottak be és 72 000-et fogadtak el, megvalósításra pedig csak 55 000 db került. A Román Népköztársaságban 1956-ban 37 000 javaslatot fogadtak el, s ebből 34 000-et valósítottak meg. Bár 1953 óta a javaslatok száma nálunk csökkent, 1955-ben mégis sokkal több volt, mint Csehszlovákiában. Ez azonban kétséges teszi a megfelelő értéket és műszaki színvonalat. Az 1953 óta bekövetkezett számszerű visszaesés a reálisabb elgondolások alapján kiadott szigorúbb újítási rendeletek következménye volt, amelyek igyekeztek kirekeszteni a selejtes javaslatokat, nívósabb javaslatok kidolgozására ösztönöztek és az erkölcsi tisztaságot igyekeztek helyreállítani.

Az 53-as rendelet előnyei

Az 1948 óta kiadott újítási rendeletek lényegében azonos alapelveken nyugodtak, és csak a menet közben felmerült különböző hiányosságokat igyekeztek részletmegoldásokkal kiküszöbölni. A számszerűség csökkenése mindenestre a nívótlan javaslatok csökkenésével függött össze és azzal, hogy az „előlegesdi” rendszert mindinkább kiszorították. Az 53/1955. (VIII. 25.) M. T. sz. rendelet volt az eddigi rendeletek közül a legjobb. Ez a rendelet már kimondta, hogy az újításokkal való foglalkozást a gazdasági munka szerves részének kell tekinteni és hogy az állami szervek vezetőinek biztosítani kell az újítások és találmányok tervszerű bevezetésének előfeltételeit. Az újítást nem terven kívül, hanem terven belül, a tervekben biztosított anyagi előfeltételek mellett kell megvalósítani. Az eszmei díjazás visszaszorítása érdekében kimondta a rendelet, hogy csak akkor szabad

eszmei díjat megállapítani, ha a főmérnök és főkönyvelő feyelemmel felelősség mellett igazolják: a népgazdasági eredmény forintban nem kalkulálható; továbbá, hogy eszmei díjat nem szabad hamarabb kifizetni, mint a kalkulált díjat.

(Az újítások népgazdasági eredményének megállapításával, mérésével és kimutatásával kapcsolatban a 14/1955. PM sz. rendelet tisztázta, hogy milyen eredményt kell figyelembe venni, s azt hogyan kell kiszámítani, mi a számítás bázisa és melyek az eredményt javító és romtó kihatások, amelyeket szintén figyelembe kell venni. Előírta, hogy nemcsak a vállalatban belülről, hanem az újítás következtében más vállalatoknál mutatkozó kihatásokat is figyelembe kell venni. Például a továbbfeldolgozó vállalatoknál jelentkező eredményeket.)

A kooperációs gondolat erősítésére kimondta a rendelet azt is, hogy az újítási feladattervekkel kapcsolatban nemcsak a saját vállalatban belülről problémákat kell figyelembe venni, hanem azokat a feladatokat is, amelyeket a továbbfeldolgozó vállalatok tűznek ki önköltségük, termelékenységük vagy kapacitásuk javítása érdekében. Ez már a vállalati szovinizmus elleni harc kezdeti fegyvereként jelentkezett. A műszaki színvonal emelésére irányult az az intézkedés, hogy a jövőben minőségrontó újítást általában elfogadni nem lehet. Az újítók számára nagyobb anyagi ösztönzést biztosított azzal, hogy a Minisztertanács elnökének felhatalmazást adott az eddigi 100 000 Ft-os maximális újítói, illetőleg 200 000 Ft-os feltalálói díjnak a felémelésére. A díjat 50%-kal akkor is lehetett emelni, ha a minőség javult. Ez a rendelet biztosította, hogy külföldi értékesítés esetén a feltalálónak díjazás jár. A lazaságok kiküszöbölése szempontjából az előlegesdi rendszer felszámolását célozta az a rendelkezés, hogy általában csak a megvalósítás után lehet előleget fizetni. Eddig az elfogadás után nyakra-főre fizethettek előleget, így gyakran a megvalósítás szorgalmazására az újítót már nem ösztönözte a további díjrészlet. A rendelet a munkaköri kötelezettséget is tisztázta, de a tervezők, műszakiak szempontjából túlságosan szigorú intézkedéseket tartalmazott. Bevezette a közreműködői díj fogalmát is, de annak mértéke (a díjnak 15—20%-a) a gyakorlatban kevésnek bizonyult.

Mindezek a rendelkezések azonban nem voltak alkalmasak arra, hogy a mozgalmat teljes mértékben a népgazdaság műszaki fejlesztésének szolgálatába állítsák és hogy a hibákat, erkölcsatlenségeket gyökerestől kirtsák. El kellett szakadni a régitől azokon a pontokon, amelyek korábban ugyan jók voltak a mozgalom tömegmértévé tételére, de most már akadályozták az egészséges fejlődést. Ezért szükség volt minél előbb teljesen korszerű és új alapokon nyugvó rendelet kiadására. Az új rendelet előkészítésére az

OTH a SZOT-tal együtt részletes és széles megfigyeléseken alapuló elemző munkát végzett. Széleskörű megbeszéléseket tartott az újítókkal, feltalálókcal. A pécsi jogász tudományos ankéton 1956 májusában, továbbá a tervező irodák dolgozóinak 1956. évi őszi ankétján több fontos kérdést tárgyalt meg. Számos panasz, vita és döntőbizottsági ügy tapasztalatait összegeztük, ezeket összehasonlítottuk a csehszlovák elvtársak hasonló tapasztalataival és közösen kerestük a feltűnően azonos jellegű hibákkal szemben a megoldást. A megoldás alapelveit 1956. októberében a cseh elvtársakkal együttesen alakítottuk ki és azoknak egymástól függetlenül történt részletesebb kidolgozása után, 1957. áprilisában újból egyeztetettük, felhasználva minisztériumainknak és a SZOT-nak időközben beérkezett észrevételeit is.

Káros jelenségek és hibák

Az alábbiakban megkíséreljük elemezni azokat a káros jelenségeket és hibákat, amelyek újítómozgalomban jelentkeztek és amelyekről részben a statisztika segítségével, részben közvetlen megfigyelésekkel szerezhetünk tudomást.

A mozgalom eredményének elemzésénél a közvetlen ellenőrzésből és az ügyek operatív intézéséből folyó tapasztalatokon felül jelentősége van az olyan statisztikának is, amely alkalmas annak megvilágítására, hogy a mozgalom helyes vagy helytelen irányban fejlődik-e. Sajnos 1956-ig ilyen statisztika nem állt rendelkezésre. Ennek következménye az, hogy a mozgalom számottevő gazdasági eredményeit nem tudjuk kellő biztonsággal számításba venni, azokat kimutatni és igazolni. Emiatt a múltban az egész mozgalmat nem egyszer lebecsülték, jelentőségét, eredményeit kétségbe vonták. A rendelkezésre álló, nem teljes adatokat az OTH saját észrevételeivel és számításával egészítette ki. Így készítette el az 1956. évi statisztikát, amely az 1956. I. félévi eredmények kétszeresét véve, elemzésre már alkalmassá vált. Ebből mindenképpen elótt a következők állapíthatók meg:

Az évi 130 000 bevezetett javaslat közül igen kevés a nagy jelentőségű és az országos jelentőségű, vagyis olyan javaslat, amelyek eredménye évi 1 millió forintnál nagyobb, illetőleg évi 100 000 Ft és 1 000 000 közötti összeget ér el. Ezek mintegy 1,8%-át teszik ki csupán az összes bevezetett javaslatnak. Ezzel szemben a gazdasági eredményt, amely megtakarításból, többtermelésből és egyéb eredményekből áll, kb. 50%-ban e csekély számú javaslat biztosítja. Az 1,1 milliárd Ft évi összes megtakarításból 180 milliót (16,3%) az országos jelentőségű és 291 milliót (26,5%) a nagy jelentőségű javaslatok eredményeznek (összesen 42,8%). A 950 millió forintot kitevő többtermelésből pedig 225

millió forintot (22,7%) eredményeznek az országos jelentőségű javaslatok, 300 milliót (31,6%) a nagy jelentőségűek (összesen 54,3%). Látható, hogy ez a két csoport teszi ki az egész mozgalom által biztosított eredményeknek kéreken a felét. Nyilvánvaló, hogy ha ezt a kis hányadot egyrészt sikerül megnövelni, másrészt annak bevezetését meggyorsítani, a népgazdasági összeredmény nagymértékben növelhető. S itt nemcsak a százalékos növekedésre gondolunk, hanem a javaslatok számának abszolút emelkedésére is.

A statisztikai adatok szembeszökően mutatják, hogy az évi 130 000 javaslat közül mindössze 30 000-et díjaztak kalkulációs alapon, 100 000-et pedig eszmei alapon. Az utóbbiak aránya 77%-ot tesz ki. Ez annyit jelent, hogy az esetek túlnyomó többségében nem is alkalmazták a díjskálát — ami egyébként is sok hibának volt a forrása — és így a díjazás gyakorlatilag elszakadt az elért eredményektől. Egyes esetekben az újító kárára kevesebb díjat állapítottak meg a megérdemelnél, más esetekben pedig a népgazdaság kárára állapítottak meg többet, mint amennyit az újító megérdemelt. Az eszmei díjazás az országos és nagy jelentőségű javaslatoknál rossz, hátrányos az újítóknak és éppen azt a szűk réteget kedvetlenülíti el, amelyet pedig mindenképpen ösztönözni kívánunk új javaslatok megtételére. A kis jelentőségű újításoknál — ahol a népgazdasági eredmény évi 10 000 Ft-nál kisebb — viszont gyakran a megérdemelnél nagyobb díjat kaptak az újítók, s miután igen nagyszámú javaslatról van szó, tetemes túlfizetés lehetősége állt fenn. Az eszmei díjazás helytelen gyakorlata azonban még egyéb hátránnyal is járt. Ugyanis nemcsak a megtakarítással járó újításokat díjazták eszmeileg, hanem a többtermelést, a minőség javítását, új cikkek előállítását célzó javaslatokat is, mert ezekre megfelelő díjazási elvek nem is voltak kidolgozva. Ez azt vonta maga után, hogy nagyon kevés volt az ilyen jellegű, új cikkek előállítását célzó vagy kapacitás bővítést eredményező újítások száma, mert egyfelől ezeknél nagyobb mértékben jelentkezett a hátrányos díjazás lehetősége, másfelől a vállalatok érdektelenek voltak az új cikkek bevezetésében.

Problémák a díjazásban

További hiba volt az is, hogy a mozgalom a népgazdasági tervekkel nem volt összhangban, illetőleg azokat nem kellően támasztotta alá. A tervekben ugyanis az elmúlt években erősen kidomborodott a termelés mennyiségi fejlesztése, míg az újítómozgalom fő célkitűzése különböző megtakarítások elérése volt. Az újítómozgalom azonban akkor segíti elő legjobban az éves tervek megvalósítását, ha egyaránt ösztönöz

többtermelésre, megtakarításokra és új cikkek előállítására, minőségjavításra.

A statisztikai kimutatásból látható továbbá, hogy az országos és nagy jelentőségű újítások díjazási kulcsa 1—1,6% körül mozog, ami alacsony, nem ösztönöz eléggé ilyen értékes javaslatok megtételére. A kalkulációs alapon díjazott javaslatoknál az átlagos díjkulcs 4,1%. Ezen belül 2,5% az országos jelentőségűek és 7,8% a kis jelentőségűek díj-kulcsa. Ez is inkább kis jelentőségű javaslatokra ösztönöz. A két szám között a háromszoros nagyságrendi különbség helytelen feszültséget idézett elő, nem is szólva arról, hogy a kis jelentőségű javaslatokat általában gyorsabban is vezeték be. Az eszmei alapon díjazott javaslatoknál — számításaink szerint — az átlagos díj-kulcs csak 3,7%, amelyen belül 1—1,6% az országos és nagy jelentőségűekre, 5—6% pedig a közepes és kis jelentőségűekre esik. Míg a kalkulált javaslatokra átlagosan 1100 Ft jut újítási javaslatonként, addig az eszmei alapon díjazott javaslatok közül mindössze 115 Ft jut egy megtakarítással járó javaslatra, 287 Ft pedig egy többtermelést eredményező javaslatra, átlagosan tehát 218 Ft. Ilyen okok sekélyesítik el a javaslatok színvonalát és teszik képtessé azt is, hogy a csekély díjösszegek mögött áll-e egyáltalán megfogható gazdasági eredmény.

A statisztikától függetlenül több olyan hibáról is tudunk, amelyek szintén károsak voltak a mozgalom továbbfejlesztése szempontjából. Például a javaslatokat — főleg az értékesebbeket — késedelmesen vezették be, egy részüket pedig be sem vezették. Ennek az az oka, hogy a vállalatok és dolgozók az újítások bevezetésében alig voltak érdekeltek és éppen ezért vonakodtak vállalni az újítások bevezetésével járó nagyobb kockázatot és felelősséget. Ez azzal járt, hogy éppen azok a legértékesebb javaslatok, amelyek a megtakarítások jelentős részét hozták gyakran félévvel vagy egy évvel későbbben valósultak meg, miáltal a népgazdasági eredményben be nem hozható kiesés keletkezett. Évi több száz millió forintra becsülhető a késedelmesen bevezetett újítások által a népgazdaságnak okozott veszteség. Sok veszteséget okozott az is és rossz fényt vetett a mozgalomra, hogy a kisebb jelentőségű javaslatoknál — főleg a díjazási időszak lejártával — az újítás alkalmazását gyakran megszüntették és így annak várt, tartós hatása nem érvényesülhetett.

Avulttá vált már a javaslatok két kategóriára való felosztása: termelési ésszerűsítésekre és műszaki ésszerűsítésekre. A régi merev díjskála eddig is végrehajthatatlannak bizonyult a gyakorlatban és különböző úgynevezett „gumi szakaszokkal” kellett annak merevségén enyhíteni. A további korrekciók helyett helyesebbnek látszott a szélső határok megjelölése, amelyek között

a szerződő felek megállapodhatnak, figyelembe véve az élet sokféle mérlegelendő szempontját. Szembetűnt az is, hogy a díjazás időszaka, vagyis újításoknál az egy év, találmányoknál pedig öt évből a legkedvezőbb három év, kevés, mert ilyen időszak alatt a javaslatok szélesebb körben nem vezethetők be, tovább nem tökéletesíthetők stb. Az említett időszak lejártával az újító érdeklősége megszűnt, pedig a népgazdaság éppen kezdetben hozta a legnagyobb anyagi áldozatokat a javaslat bevezetésére, a nehézségek elhárítására. Emiatt nem jöhetett számításba az az időszak, amikor a továbbfejlesztés már viszonylag csekély szellemi és anyagi erőfeszítéssel lett volna eszközölhető.

Akadályozta a fejlődést

Közismert és sokat ostromozott hiba volt az újítások bürokratikus, centralizált intézése is. A díjakat utólagosan, önkényesen, merev díjskálán alapján állapították meg. Az újítók hosszú ideig bizonytalanságban voltak abban a tekintetben, hogy az újítást előbíráló szervek, vagy állami hivatalnokok milyen díjat fognak részükre utólag megszabni. Vagyis eddig az újítási javaslat elfogadása, kikísérletezése, megvalósítása és díjazása szinte államigazgatási aktus volt, mert hiszen az állam alkalmazottja, hivatalnokja az állam nevében egyoldalúan döntött ezekben. A kérdésekben és közölte határozatát az újítóval. Az újító legfeljebb érdeklődhetett újításának sorsa iránt. Ebből sok vita, panasz és fellebbezés keletkezett.

Túl szigorúnak bizonyult az a rendelkezés, hogy a műszaki dolgozók egy értékes rétege, a tervező intézeti dolgozók nem újíthattak hivatalból kapott feladataikkal kapcsolatban, hanem csak azokon kívül. Ez arra vezetett, hogy a tervezők újítási tevékenysége gyakorlatilag megszűnt, pedig éppen ettől a rétegtől nagy jelentőségű és országos jelentőségű javaslatokat lehet várni és bekapcsolódásuk az újítómozgalomba országos érdek. Az is fékezte a mozgalmat, hogy nem állott kellő anyagi erőforrás rendelkezésre az újítások kísérlétezésére és megvalósítására. Gyakran kevésnek bizonyult, a bér-alapnak 0,5%-os hányadát kitevő keret állt e célra rendelkezésre.

A szerzői tanúsítványos rendszer sem vált be. A gyakorlatban nem lehetséges a minisztériumokban, távol az üzemektől, a kísérlétezés és megvalósítás kérdésében állást foglalni. Az évekig tartó várakozási idő alatt a műszaki fejlődés, amely ma világviszonylatban rendkívül gyors, a találmány értékét gyakran elsöpörte. Azok a törekvések, amelyek a minisztérium nyilatkozatának meggyorsítására irányultak, eredménytelenek voltak. Találmányi ügyekben a döntés általában rendkívül elhúzódtott, gyakran hibás volt.

(A tanulmány befejező részét következő számunkban közöljük.)

A TIZÉVES ÚJÍTÓMOZGALOM

Január 6-i számunkban közöltük már dr. Perédi Károly, az Országos Találmányi Hivatal Kossuth-díjas elnöke tanulmányának első részét, amely a tízéves újítómozgalom eredményeivel, a kiadott rendeletekkel és az évek során tapasztalt hiányosságokkal foglalkozott. Most a tanulmány befejező részét közöljük.

A hibák taglalása után vizsgáljuk meg az új rendelet célkitűzéseit és fontosabb rendelkezéseit abból a szempontból, hogy ezek a felsorolt hibák kiküszöbölésére mennyiben alkalmasak.

Az újításokról és találmányokról szóló 38/1957. MT. sz. új rendelet egyik fontos feladata volt az eddigieknél fokozottabb jogvédelmet biztosítani az újítóknak, feltalálókknak és ezzel megkímélni őket az egyoldalú, bürokratikus, gyakran lélektelen eljárásoktól, amelyek utólagos fellebezésekre, díjvitákra, panaszokra, végső fokon elkedvetlenedésre vezettek. Gondoskodni kellett arról is, hogy a vállalatok eddigi passzivitása megváltozzék, egyfelől a bevezetésért viselendő felelősség megnövelésével, másfelől a vállalati dolgozók anyagi érdekelttségének fokozásával. Új díjazási irányelveket kellett kialakítani, amelyek nemcsak megtakarításokat célzó javaslatok megtételére, hanem új, nívós fogyasztási cikkek, termelési eszközök kapacitásnövelésre, illetőleg a minőség javítására irányuló javaslatok kidolgozására is ösztönöznek. Jelen helyzetünkben ugyanis iparfejlesztésünknek nemcsak megtakarítások elérése a célja, hanem a most felsorolt feladatok megoldása is. El kell érni, hogy az újítók és feltalálók a jövőben inkább a műszakilag értékesebb javaslatok kidolgozására törekedjenek, mert ezen az úton lehet az egész mozgalom által elért népgazdasági eredményt jelentősen megnövelni és csak így lehet az ország műszaki fejlesztését az újítások és találmányok segítségével a jövőben érezhetőbben előre vinni.

A szerződéses rendszer

Ezeknek a célkitűzéseknek a valóra váltása érdekében olyan részletintézkedéseket kellett hozni, amelyek a fent felsorolt hibák kiküszöbölésére alkalmasak. Az új rendelet egyik fő pillére, amely alkalmasnak látszik a célkitűzéseknek megfelelő, új rendelkezések kialakítására: a szerződéses rendszer bevezetése az újítások és találmányok kivitelezésére és megvalósítására. Ennek a rendszernek az a lényege, hogy az érdekelt felek, vagyis a vállalat felelős vezetője, vagy az általa megbízott műszaki dolgozó és újító, vagy feltaláló, előzetesen, kölcsönösen megtárgyalják a javaslat megvalósításának műszaki és gyakorlati elő-

feltételeit, tisztázzák, hogy kinek mi a feladata az előfeltételek biztosításában. Kötelezettséget vállalnak feladatalk elvégzésére, még hozzá az eddigi laza ígéretek helyett írásban. Végül megállapítják, hogy az újító milyen díjazásban részesül. Ezen belül előre megállapítják, hogy mit értenek népgazdasági eredményen, mit fogadnak el az összehasonlítás bázisául, mekkora lesz a díjazás kulcsa stb. Tehát a rendelet keretén belül tisztázzák a kölcsönös jogokat és kötelezettségeket. Ezzel megszűnik a merev díjazási skála, ami az esetek túlnyomó többségében amúgy sem került alkalmazásra; megszűnik az állam egyoldalú, utólagos, bürokratikus és gyakran önkényes díjmegállapítása. Vagyis a javaslat elfogadása, kikísérletezése és bevezetése államigazgatási aktus helyett gazdasági — műszaki aktussá válik. Ezzel kiesik az utólagos jogviták tárgyi alapja, mert hiszen a szerződéses megállapodás keretében egyenlő súlyú tárgyaló partnerként szerepel az újító, akivel kötött szerződés előzetes megbeszélésen, kétoldalú megállapodáson, szakszerűen és felelősséggel előkészített szerződésen nyugszik.

Ez a módszer merőben különbözik a kapitalista szerződésektől. Tartalma teljes mértékben szocialista, mert hiszen az újítások és találmányok döntően a szocialista szektorban valósulnak meg, az újítók és feltalálók tevékenysége és igyekezete a szocializmus építésének gyakorlati elősegítésére és műszaki színvonalának emelésére irányul és a szerződés a szabad, féktelen piaci alkudozás helyett a szocialista állam által megszabott rendelet keretén belül jöhet létre. A szerződéses rendszer egyébként nem új a mi viszonyaink között. A szocialista szervezetek — a mezőgazdasági termelészövetkezetek és termelészövetkezeti csoportok kivételével — a népgazdasági terv teljesítését szolgáló termékek forgalmának lebonyolítására egymással szállítási szerződéseket kötnek s ez a rendszer bevált. A szerződéses rendszer egyben kidomborítja azt a tényt, hogy az újító, illetőleg feltaláló saját szellemi termékét bocsátja a népgazdaság rendelkezésére, nem valami utólagos bizonytalan díjazás ellenében, hanem előre ismert és részére ösztönző erkölcsi és anyagi feltételek mellett. Ez rendkívül alkalmas tehát a feltalálók bizalmának fokozására és az alábbi, a népgazdaság számára jelentős előnyök elérésére.

A szerződéses rendszer a nagy jelentőségű és országos jelentőségű javaslatoknál, vagyis ahol a népgazdasági eredmény évi 100 000 Ft, illetőleg évi 1 000 000 Ft-nál nagyobb — mivel az eddig bizonytalan körülményeket előzetesen tisztázza — feltétlenül hozzá járulni a gazdaságilag — műszakilag értékesebb javas-

latok abszolút számának növekedéséhez. Ugyancsak alkalmas arra, hogy eszméleti díjazást — amit az esetek 70%-nál alkalmaztak eddig — kézzelfogható kalkulációs tényezőkhöz kötött díjazássá alakítsa át. Alkalmas továbbá arra is, hogy a szerződés keretében a többtermelést, a minőség javítását, új cikkek előállítását, kapacitásnövelést célzó javaslatok díjazásában is megnyugtatóan megállapodjanak. A szerződés alapján bevezetendő javaslatok megvalósítása — a vállalat kötelező határidős vállalása folytán meggyorsul, biztosabbá válik és azok tartós igénybevételét is megfelelően megalapozza. Vagyis hozzásegít a javaslatok korábbi megvalósításához és huzamosabb használatához, ami kézzelfogható anyagi előnyöket biztosít a népgazdaság számára. A szerződéses rendszertől egyben a bürokrácia-mentes, egyszerű ügyintézkést is várjuk.

Ezeket a várható előnyöket a következő részintézkedések segítik elő.

Eltérések a díjazásnál

Az eddigi degresszív, merev és mindössze a megtakarítást célzó javaslatoknál alkalmazható díjazási skálát az új rendelet sokkal rugalmasabb megoldással helyettesítette. A megtakarítást célzó javaslatoknál a díjazás kulcsát az eredmény 2—10%-a között lehet megállapítani. Az új cikkeknel és a többtermelést célzó javaslatoknál az önköltség az újítási díj bázisa, amelynek 0—5%-át lehet újítási díjként megállapítani. A díjkulcs végleges nagyságát úgy kell megválasztani, hogy kiindulva annak középértékéből — megtakarítást célzó javaslatoknál 6%-ból, új cikkeknel 2,5%-ból — figyelembe kell venni, illetőleg együttesen kell mérlegelni a következő tényezőket: a javaslat műszaki színvonalát, a termelés szempontjából való jelentőségét, a népgazdasági eredmény nagyságát, a megoldott feladat bonyolultságát, az újító által előzetesen kifejtett tevékenység mértékét és a külkereskedelmi kihatásokat. A felsorolt egyes tényezők mindegyike díjkulcsot növelő vagy csökkentő lehet. Pl. nagy összegű megtakarítást eredményező, nem színvonalas megoldást nyújtó javaslatok díjazási kulcsa a 2% közelében lesz, míg kisösszegű megtakarítás és színvonalas műszaki megoldás esetében 10% közelében lesz valószínűleg a díjkulcs. Ha ehhez azt is hozzátesszük, hogy a szerződés keretében a díj bázisát, kiszámítási módját és fizetési módját is tisztázzák, joggal várható, hogy az utólagos vitalehetőség a minimumra csökkenjen.

Beruházás csökkentésére irányuló újítási javaslatoknál a díjazás kulcsát 2% alatt is meg lehet állapítani, mert itt rendszerint nagyszegű

megtakarításról van szó. Minőségjavítást célzó javaslatoknál a díjat a minőségi mutatók megfelelő javulásához lehet, illetőleg kell kötni. Ezek a díjazási elvek tehát vonzóvá teszik az eddig elhanyagolt újítási célokat, amelyek iparunk egészséges fejlődése szempontjából szintén fontosak. Az ipar fejlődésének ugyanis kézzel fogható bizonyítékai a nívós, új, sokoldalú igényt kielégítő fogyasztási cikkek és termelési eszközök.

A bürokratizmus csökkentése sem elsősorban közvetlen módszerekkel valósul meg, hanem következménye az új rendelet elvileg új megoldásainak. Maga az előzetes megállapodás, a szerződés rendszere eleve kevésbé bürokratikus ügyintézésre ad lehetőséget, mert hiszen az érdekelt, a kérdéshez legjobban értő felek közvetlen megbeszélésére épül. A rendelet természetesen közvetlen ilyen célú intézkedéseket is tartalmaz, mint például azt, hogy a megvalósítási szerződés megkötésekor az újító előlegként megkaphatja a várható újítási díj 5–10%-át, a megvalósítás után pedig nyomban ki lehet fizetni a teljes újítási díjat, ha annak összege újításnál a 2000 Ft-ot, találmánynál pedig az 5000 Ft-ot nem haladja meg. Ez nem jelenti az előleges díj rendszerének a visszaállítását, mert míg azelőtt úgy fizettek előleget, hogy teljesen bizonytalan volt a megvalósítás időpontja és a várható eredmény nagysága, addig jelen esetben műszakilag gondosan előkészített s aláírt szerződés megkötése után, a megvalósítás szempontjából biztos helyzetben történik az előlegfizetés. Miután az újítások egyelőre még mindig a megvalósítás után történő kifizetés teljesen leegyszerűsíti az adminisztrációt és nagyban csökkenti a bürokrácia lehetőségét.

Meghosszabbított újításvédelem

Azt a célkitűzést, hogy hosszabb ideig használják az újításokat, mint eddig, az a rendelkezés kívánja elősegíteni, hogy az újítási díj nem egy év, hanem a megvalósítástól számított 2 év közül a gazdaságilag kedvezőbb év eredménye alapján jár. Vagyis a második esztendőben díjkiegészítés történik, ha a második évi eredmény nagyobb az előző évinél. Miután a szerződésben erre vonatkozóan is intézkednek, a figyelem mindkét részről arra irányul, hogy ez meg is valósuljon. Ezt a célt szolgálja az újító egyéves jogvédelmét biztosító új rendelkezés is, mely szerint az első megvalósítástól számított 1 éven belül bárkinek a javaslatára is fogadják el az újítást, az újítóval szerződést kell kötni, amelynek keretében a díj első két év közül a kedvezőbb év gazdasági eredménye alapján jár. A vállalatoknak a megvalósítás körüli eddigi passzivitását nemcsak a szerződéses rendszerrel, vagyis a bevezetésért

való felelősség növelésével kívánja csökkenteni, hanem a dolgozók közvetlen személyi, anyagi érdekeltségének növelésével is.

A legutóbbi, 53/1955. M. T. sz. rendelet szerint a kísérletezésben vagy megvalósításban legeredményesebben közreműködők díja az újítónak járó díj 15–20%-a lehetett, az új rendeletek szerint viszont 50–100%-a. A közreműködői díjat újításoknál az első évi díjhoz, találmánynoknál pedig a megvalósítástól számított első két évi díjhoz képest kell megállapítani. A közreműködői díj gyakran jelentős összeg lehet; az újító díján felül, attól függetlenül kell kifizetni. Ez a rendelkezés véget vet annak az erkölcstelen helyzetnek, amelybe eddig nem egy újító kényszerült azáltal, hogy a megvalósítás érdekében kénytelen volt egyes vállalati dolgozóknak az újítási díjból bizonyos százalékot ígérni. Most már törvényes alapja van annak, hogy azok, akik valóban eredményesen segítenek az újítás kikísérletezésében vagy bevezetésében, a munka befejezése után jelentős összegű közreműködői díjban legyenek részesíthetők. Ez feltétlenül nagy előnyt jelent, főleg a műszakilag értékesebb javaslatok bevezetésénél, ahol eddig általában sok idővesztés és húzavona volt és emiatt a népgazdaságot nagy veszteség érte. A közreműködői díj elosztására nézve az újítón kívül döntő szó illeti meg a szakszervezetet, amely közvetlenül tehet javaslatot a közreműködői díj felosztására a vállalat vezetőjének. A felesleges viták megelőzése érdekében a rendelet kimondja, hogy ebben a kérdésben a helye nincs. Amennyiben a közreműködői díjra más vállalati dolgozók is igényt tartanak, vita esetén a Központi Döntőbizottsághoz is lehet fordulni.

Az új rendelet az utólagos vitákat, fellebbezéseket nemcsak a szerződéses rendszerrel kívánja kiküszöbölni, hanem azzal a rendelkezéssel is, hogy az újítás elfogadásának kérdését a vállalat vezetője végérvényesen dönti el. Eddig az elutasítás ellen fellebbezni lehetett, ezentúl nem. Hogy azonban ez visszaélésekre ne vezethessen, a rendelet a vállalaton belül fokozati jogorvoslatot biztosít, amely abból áll, hogy az elutasított újító panaszt tehet a helyi szakszervezetnél, amely az ügyet megvizsgálja és ha hozzáértő szakemberek véleménye alapján úgy látja, hogy az elutasítás helytelen volt, javasolja a vállalat vezetőjének a határozat felülvizsgálását. Miután a határozatokat rendszerint a vállalat főmérnöke hozza, a felülvizsgálatot más személy, a vállalat igazgatója végzi, aki az ügyet most már személyesen vizsgálja meg és végérvényesen határoz. A szakszervezetnek ez a szerepe az igazgató felelőssége mellett komoly biztosíték a lelkiismeretes, felelősségteljes elbírálásra és arra is, hogy

az újítási mozgalmat gátló káros gyakorlat a vállalatnál ne alakuljon ki.

Az újító, illetőleg feltaláló hatékonyabb anyagi ösztönzése céljából jelentős lépést tesz az új rendelet. Eddig a megvalósítástól számított egy évi újítási díj járt. Ezentúl a második évben az újító díjkiegészítést kap, ha a második évi eredmény az első évihez képest többletet mutat. Találmánynál vállalatonként 5 évi díjazásban részesül az újító, az eddigi, az első 5 év legkedvezőbb 3 évének díjazásával szemben. De nemcsak a díjazási időszak meghosszabbítása jelent fokozott anyagi ösztönzést, hanem az is, hogy a díjazási kulcs az eddiginél rugalmasabban állapítható meg a műszaki színvonal és más fontos tényezők tekintetbevételével.

A tervezők is újíthatnak

A rendelet bekapcsolta a tervező munkakörben foglalkoztatott műszaki dolgozókat is az újítómozgalom és feltalálói tevékenység körébe. Ma már nemcsak találmánynál részesülhetnek ezek a dolgozók díjazásban, hanem akkor is, ha hivatali feladatukkal, tématervükkel kapcsolatban a részükre megadott műszaki feltételektől eltérő jobb műszaki vagy gazdasági megoldást javasolnak az általánosan ismert megoldásokhoz képest. Az újítás tényét a tervezőintézet igazgatója állapítja meg, de szerződést az újítónak a megvalósító vállalattal kell kötnie. Ez megszünteti azt a lehetőséget, hogy a gyakorlatban meg nem valósuló, papírostervekkel kapcsolatban beúj rendelet kifejezetten fenntartotta azt a régebbi rendelkezést, mely szerint kutatói munkakörben foglalkoztatott dolgozóknak olyan javaslatokat, amelyek nem tanulmányi jellegűek, hanem csak újítási színvonalon mozognak, munkaköri kötelesség miatt újításként nem kezelhetők. Ezeket a dolgozókat ugyanis kifejezetten azért alkalmazták az állam részéről nagy anyagi áldozatokkal fenntartott kutató intézetekben, hogy legalább újítási színvonalon mozgó tevékenységet fejtsenek ki tématervükkel kapcsolatos munkájukban. Találmány esetében természetesen számukra is jár a feltalálói díj.

Annak érdekében, hogy a szerződés megkötése előtti esetleges vitát rövid úton és megnyugtatóan le lehessen zárni, a rendelet úgy intézkedik, hogy ilyen esetben a felek által választott személy, vagy bizottság döntheti el a vitás kérdéseket, mindkét félre kötelezően. Ha nem tudnának megegyezni ilyen bizottság létrehozásában, a vállalat kérheti a minisztérium engedélyét a javaslat igénybevételére. Ilyenkor bíróság állapítja meg az újítónak járó díjat. Ha a vállalat szerződéskötés nélkül, ezen engedély kikérése előtt veszi önkényesen használatba az újítási javaslat tárgyát, az újító által kért

díjat a rendelet keretein belül köteles megfizetni. Ezért viszont az igazgató tartozik felelőséggel. Új megoldást jelent a bíróság igénybevétele a szerződéskötés utáni esetleges vitáknál, valamint a szerzőségi vitáknál és igénybevétel esetén az újítónak járó díj megállapításánál. Igénybevételre akkor kerül sor, ha népgazdasági érdek fűződik a javaslat megvalósításához, de az újítóval, illetőleg feltalálóval nem sikerül megállapodni. Eddig különböző fellebbezési fórumok, vállalatok, minisztériumok és a Találmányi Hivatal bizottságai döntöttek a panaszok, díjviták és szerződési viták kérdésében. Ezeknek a bizottságoknak a vitatott esetektől időben, térben távol, gyakran kellően nem tisztázott tényállás alapján kellett döntést hozniok. Amikor azonban aláírt szerződéssel kapcsolatban merül fel utólagos vita, az ügyet legcélszerűbben pártatlan bíróság döntheti el, amely a szerződésből félreérthetetlenül meg tudja állapítani a tényállást és a vétkes, illetőleg vétkes felet.

Pályadíjak kitűzése

Az új rendelet arról is gondoskodik, hogy a vállalatok vezetői feladatterveik kitűzésénél maximum 3000 Ft-ig terjedő összeget tűzhesse-nek ki pályadíjként azok részére, akik a vállalat termelését, önköltségcsökkentését, stb. legközvetlenebbül érintő problémák megoldására tesznek javaslatot, illetőleg akikkel erre vonatkozóan megvalósítási szerződést kötnek. Ez az összeg az újítási díjtól független, és azonos pénzügyi forrásból fedezhető. Feladatokat nemcsak saját, hanem kooperáló vállalatok érdekében is ki lehet tűzni. Ez is hozzájárulhat ahhoz, hogy az újítók figyelmét elsősorban azon feladatok megoldására irányítsuk, amelyeket a vállalat hivatalból megoldani nem tud és amelyek a tervteljesítést segítik elő.

Eddig rendezetlen volt a kísérleteknél közreműködő dolgozók, de főleg az újító munkadíja megtérítésének kérdése. Az új rendelet határozottan leszögezi, hogy ezt már a kísérleti szerződés megkötésekor rendezni kell és az újító által elvégzett munkát éppen úgy meg kell téríteni, mint más dolgozót, aki a kísérletnél vagy megvalósításnál hivatalosan közreműködik. Ha a közreműködő rendes munkaideje alatt engedéllyel dolgozik az újításon, akkor átlagkeresetét kell megtéríteni, ha pedig munkaidőn túl végzi a kísérleti munkát, akkor részére külön munkadíj jár, amelynek mértékét lehetőleg előre kell rögzíteni. Ugyancsak meg kell téríteni a kísérleteknél vagy megvalósításnál felhasználható modell vagy műszaki rajzok munkadíját, ha annak elkészítése alól a vállalat mentesül.

Az újítások kísérletezésére és megvalósítására szolgáló, a beralapnak 0,5%-át kitevő pénzügyi alap eddigi merev kerete megszűnt. Ehelyett az egyes vállalatok a szük-

séglet szerinti összeget költhetik el célra. Természetesen ezentúl is be kell tervezni a tervidőszakokra a szükségletet, figyelembe véve a fejlődés tendenciáját és ezek a költségek ugyanúgy, mint eddig, változatlanul terhelik az önköltséget. Ha a betervezett összeg felhasználásra kerül, az önköltség alakulásában eltérés a tervezettől nem mutatkozhat. Ha előre nem látott rendkívüli megvalósítási költségigény merül fel, ki lehet azt elégíteni. Annak érdekében, hogy a felhasználás tárgyegyedében a felhasznált összeg az önköltséget fel ne emelje, felosztásánál időbeli elhatárolást lehet eszközölni. Eszerint általában négy negyedévre, indokolt esetben nyolc negyedévre lehet a költségeket felosztani, vagyis a megfelelő hányaddal abban a negyedévben terheljük az önköltséget, amikor a megvalósított újítás önköltséget javító hatása már megfelelő mértékben jelentkezik. A többletköltségeket ennek megfelelően úgy lehet igénybe venni, hogy ez az önköltségre semmilyen káros hatást ne gyakoroljon.

Az új rendeletnek az is fontos célkitűzése, hogy az államapparátuson belül nemrég lezajlott egészséges decentralizálási folyamatnak megfelelően az újítások ügyintézését is lehetőleg vállalati szinten tartsa. Az előzőekből már kitűnt, hogy nem lesz szükség panaszokat és fellebbezéseket elbíráló különböző bizottságokra. A szerződéseket a 25 000 Ft-ot meg nem haladó díj mértékéig a vállalat önállóan köti és csak ennél magasabb összeg esetén kell a közvetlen felettes szerv hozzájárulását kikérni.

Találmányok esetében a felajánlási rendszer megszűnésével, ennek helyére lép a megadott szabadalmak szerződés útján való hasznosítása. Mivel a találmányok megvalósítása gyakorlatilag úgyis csak a szocialista ipar keretében lehetséges, nem volt értelme tovább fenntartani a formális előzetes felajánlási rendszert. Hazánkban kb. 4000 találmányi bejelentést tesznek a feltalálók évenként. Gyakorlati tapasztalatok szerint ebből csak 10—15% ténylegesen találmány. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a találmány elismeréséig nem lehet a találmány megvalósításával foglalkozni. A találmányi bejelentésnek az OTH-nál történő benyújtása után nyomban újítási javaslatot lehet az illetékes vállalathoz benyújtani azzal a megjegyzéssel, hogy a javaslatot találmányi bejelentésként is benyújtották, tehát kerülni kell a találmány műszaki részleteinek nyilvánosságra hozatalát. Az első évi találmányi díj amúgy is azonos az első évi újítási díjjal. Csak a második évi díjnál van különbség, addig azonban a találmányi jelleg kérdése rendszerint eldől. A külföldi értékesítéshez szükséges külföldi védelem biztosítása előtt egyébként nem szabad közzétenni a szabadalmi bejelentést, mert egyes külföldi országok szabadalmi joga értelmében az újdonságrontás-

nak minősül. Ilyen esetben a szerződést úgy kell megkötni, mintha újításról lenne szó, de ki lehet kötni olyan feltételeket is, amelyek a szabadalom megadása esetében válnak csak joghatályossá.

Ezentúl az OTH önállóan dönt a találmányi jelleg kérdésében, nincs szükség a minisztérium hosszadalmas és bizonytalan eljárására az állam részére való elfogadás kérdésében. A Találmányi Hivatal a szabadalom megadásánál három kérdést vizsgál; a) világviszonylatban új-e a bejelentés, b) műszakilag haladást jelent-e a javaslat a technika jelenlegi színvonalához képest, c) gyakorlatilag megvalósítható-e, iparilag értékesíthető-e a bejelentés tárgya. Ha a bejelentés e három feltételnek megfelel, az OTH megadja a szabadalmat, függetlenül attól, hogy van-e keret a kísérletezésre, vagy beruházási keret a megvalósításra. Kutató intézeti, illetőleg olyan munkakörű dolgozóknak a találmányai, akiknek munkaviszonyból vagy szerződésből folyó köteleességük új eljárásokra vonatkozó javaslatok megtétele, szolgálati találmányoknak minősül. Ez azt jelenti, hogy a szabadalom tulajdonjoga és így a hasznosítás joga is a munkáltatóé, illetőleg a megbízóé, a feltalálót viszont hasznosítás esetében díjazás illeti meg.

Lényegében megjavul a külföldi értékesítés lehetősége is, mert a deviza ellenértéke ezentúl a Nemzeti Bank hivatalos árfolyama szerinti átszámítás mellett belföldi forintban a feltalálót illeti meg, amiből csak a külföldi értékesítéssel járó költségeket lehet levonni és a maradékot az eddigi maximum 70%-a helyett csak maximum 25% adóval lehet terhelni. Ez az intézkedés, a külkereskedelmi vállalatok remélhető segítségével alkalmas lesz arra, hogy népgazdaságunk magyar találmányok külföldi értékesítéséből végre jelentős devizabevételekhez juthasson.

A tízéves fejlődés

Osszefoglalva megállapíthatjuk, hogy hazánkban az újító és feltalálói mozgalom megjelenése, 1948 óta gyorsan vált országos méretűvé és csakhamar a dolgozók százezres tömegeinek figyelmét és tevékenységét irányította az új technika kialakítására. Megállapítható azonban az is, hogy a mozgalom fejlődésében a számszerűség jutott túlsúlyra a minőségi fejlődéssel szemben. A jelen cikk első részében közölt számszerű adatokból is látszik, hogy a bevezetett javaslatok túlnyomó része kevésbé értékes volt, s azoknak csak egy viszonylag egészen kis hányada nagy jelentőségű, mind műszakilag, mind gazdaságilag. A nagy számokra való törekvéssel járt az is, hogy bizonyos erkölcsileg kifogásolható jelenségek is észlelhetők voltak a mozgalomban, pl.- az előlegezési rendszer, az eszmeti díjazás elhatalmasodása stb. Az ellenforradalom az újítómozgalomra is nagy

csapást mért, hisz 1957. első felében sok helyen csak 10—15%-át nyújtották be az előző évben megtett javaslatoknak. Az is igaz, hogy az értékesebb javaslatok szerzői — tudva, hogy előnyösebb rendelet kiadása van küszöbön — várakozó álláspontra helyezkedtek és javaslataikat csak az új rendelet megjelenése után nyújtották be.

Jelenleg még nincsen megbízható, statisztikailag megalapozott képünk arról, hogy az új rendelet megjelenése óta a mozgalom számszerű és minőségi mutatói hogyan fejlődtek. Ez év második felének eredményeiről a statisztikai adatok csak 1958 első negyedében készülnek el. Mégis azt látjuk — az egyes vállalatoknál szűrőpróbaszerűen végzett ellenőrzés és felvilágosító munka során, hogy általában az első félévi számszerű eredmények, bár nem rohamosan, de határozottan fejlődnek és általában a minőségileg értékeesebb, a nagyobb gazdasági eredményt nyújtó javaslatok kerülnek megvalósításra. A szűrőpróbaszerű ellenőrzésekből úgy látszik, hogy 1957-ben — 1956 I.—III. negyedének átlagához viszonyítva az első félévben kb. 10—20%-nyira esett vissza a bevezetett javaslatok száma, a második félévben ez kb. 50%-ra emelkedett. Az összes népgazdasági eredmény ellenben kb. 80% körül jár. 1957. III. negyedében 1 javaslatra eső gazdasági eredmény már meghaladja az 1956. III. negyedévi ilyen eredményt! Ez pedig igen figyelemre méltó. Lehetséges, hogy nem fogjuk elérni az ellenforradalom előtti idők számszerű eredményeit, amelyek azonban önmagukban is évről évre csökkentek a káros jelenségek ellen folytatott ellenintézkedések folytán, vagyis a javaslatok számának csökkentése — nyugodtan mondhatjuk — csaknem kizárólag az értéktelen javaslatok számának csökkentését jelenti.

Javaslat és megvalósítás

A biztató fejlődés ellenére mégis észre kell vennünk a következőket: az újítomozgalomban két lényeges dolog van: javaslat és megvalósítás. A javaslatokat készítik az újítók és feltalálók, a megvalósításról az államnak kell gondoskodnia, illetőleg az állam alkalmazottainak, vagyis a vállalati és egyes esetekben a felettes tröszt vagy minisztériumi dolgozóknak. A javaslatok oldalán nagyon fontos, hogy a javaslatok száma, de még inkább azok belső tartalma állandóan emelkedjék, illetőleg javuljon. Ez az új rendelet megjelenése óta kétségtelenül fejlődőben van. Állandóan emelkedik a javaslatok száma és fokról fokra javul a javaslatok belső tartalma, műszaki, gazdasági értéke. Kétségtelenül ebben legnagyobb szerepe az új rendelet ösztönző, biztató hatásának van.

Rá kell mutatnunk azonban egy komoly hibára, amely az új rendelet megjelenése óta sem javult, sőt

amely hiba veszélyeztetheti az új rendelet nyújtotta előnyöket. Ez pedig nagyon sokszor az állami hivatalnokok gyakori közömbössége, nem-törődése a javaslatok megvalósítása iránt. Ez az a kérdés, amely véleményem szerint jelenleg a legdöntőbb annak érdekében, hogy az újítómozgalom és feltalálói tevékenység töretlenül tovább fejlődhessen. Különböző területeken végzett szűrőpróbaszerű ellenőrzéseink során azt tapasztaltuk, hogy még ma is nagyon gyakori a vállalat vezetőinek vagy arra illetékesként kijelölt elbírálóinak közömbössége éppen az értékesebb javaslatok iránt. Pedig éppen ezeknek a javaslatoknak mielőbbi gyors megvalósítása jelentené a népgazdaság számára, e mozgalom által biztosítható legnagyobb gazdasági előnyöket és a műszaki színvonalnak érzékelhető mértékben való emelését. A kockázatot ma sem szívesen vállalják az értékesebb javaslatok kikísérletezése vagy megvalósítása kapcsán és ma is gyakran fekszik el értékes javaslat, úgynevezett kapacitáshiány, vagy úgynevezett pénzhiány miatt.

Nagyobb felelősséget!

A tanulmány első részében a statisztikai adatok alapján mutattam rá arra, hogy az összes újítási javaslatoknak kb. 1,6%-a biztosította 1958. évben a mozgalom által összesen elért népgazdasági eredmények közel felét. Sokat vártunk és ma is várunk attól, hogy a vállalatok felelős vezetőit és dolgozóit a nyereségrészesedés emelkedésében való érdekelttségük, továbbá a közreműködői díj is ösztönözni fogja arra, hogy a jelentősebb újításokat és találmányokat mielőbb bevezessék vállalatuknál. Mégis a népgazdaság érdekeinek elsődlegessége parancsólóan állítja az összes felelős tényező elé azt a követelményt, hogy a nagy jelentőségű, illetőleg országos jelentőségű újításokat a lehető leggyorsabban, a legkisebb késlekedés mellett vezessék be. Ennek biztosításához, éppen ezen javaslatok csekély számára való tekintettel, reálisnak tartom azt a módszert, hogy megfelelő formában és biztosítékok mellett térjünk rá — egyelőre a javaslatoknak csupán egy csekély hányadánál — a kötelező bevezetés intézményére. Ennek érdekében olyan konstrukciót kell biztosítani, amely megfelelő megbízható gazdaságossági számítás alapján és a reálisan összeállított intézkedési terv kapcsán reá szorítja az illetékes vállalati vagy minisztériumi felelősöket arra, hogy a népgazdaság érdekelt nagyobb mértékben tartsák szem előtt és a maguk részéről mindent megtegyenek annak érdekében, hogy a kísérletek és a megvalósítás gyakran feleslegesen hosszú és göröngyös útját lerövidítsék. Ha erre az útra nem lépünk határozottan reá eddigi tapasztalatainkat kellően hasznosítva, úgy ez a biztató fejlődés, ami a javaslatok oldalán mutatkozik, lendületében csökkenhet. Az erre vo-

natkozó konkrét megoldásokra, illetőleg javaslatokra e cikk keretében nem térhetek ki, de mihelyt lehetséges, az újítókat és feltalálókat e kérdésről tájékoztatni fogjuk.

1957. évben még nem sikerült elérni vagy túlszárnyalni az 1956. évben már elért eredményeket. Az újítómozgalomnak tíz éves évfordulója azonban, 1958. évben már joggal várhatjuk, hogy a számszerűleg ugyan kisebb méretű, de gazdasági, műszaki és erkölcsi szempontból magasabb szintre került mozgalom ténylegesen nagyobb gazdasági eredményeket biztosítson népgazdaságunk számára, mint eddig. Ehhez azonban az kell, hogy egyfelől ne csak az állami és szakszervezeti funkcionáriusok ismerjék a mozgalommal kapcsolatban. Pártunk és Kormányunk új célkitűzéseit és módszereit, amelyeket az új rendelet tartalmaz, hanem a dolgozók, az újítók és feltalálók is teljes számban. Ebben az évben a szakszervezetek már sokkal nagyobb aktivitást fejtettek ki az új rendelet megismerésében és népszerűsítésében, mint a korábbiaknál. Ha ezt sikerül 1958. elején elérni, akkor sok régi és új újítónál várható, hogy aktivitásuk megnő az eddiginél értékesebb javaslatok megtételére, amire országunk műszaki fejlesztésének az eddigieknél érezhetőbb előrevitele érdekében nagy szükség van. A másik fontos előfeltétel az, hogy állami vonalon az eddiginél sokkal nagyobb megértést, kockázatvállalást és munkát kell vállalniok az újítások és találmányok kísérleteiben és megvalósításában felelős személyeknek és szervezeteknek, mint eddig.

Ha e két fontos előfeltétel mind tökéletesen biztosítása 1958. évben megvalósul — amire az új rendelet komoly biztosítékot is nyújt — akkor az újítómozgalom első 10 évi, hibáktól ugyan nem mentes, de értékes és eredményes szakasza után a következő 10 éves szakaszában még fejlődésképesebb és még eredményesebb lesz.

FELHÍVÁS

Felhívjuk az újítási szervek figyelmét, hogy az 1957. évre vonatkozó adatszolgáltatásokat sürgősen eszközöljék. Az adatszolgáltatás egyelőre a korábbi gyakorlat és módszer szerint történik. Kérjük, hogy az üzemek az adatokat a felettes szerveken keresztül a minisztériumi újítási előadóknak küldjék meg

ORSZÁGOS TALÁLMA NYI
HIVATAL